

Libanon24/7

Reisverhalen & bezoektips

*'Je zult waarlijk vrij zijn als je dagen noch je nachten
zijn zonder zorg
Zonder verlangen of verdriet
Maar eerder alsof deze dingen je leven omgorden
en toch stijgt je erboven uit, naakt
en ongebonden.*

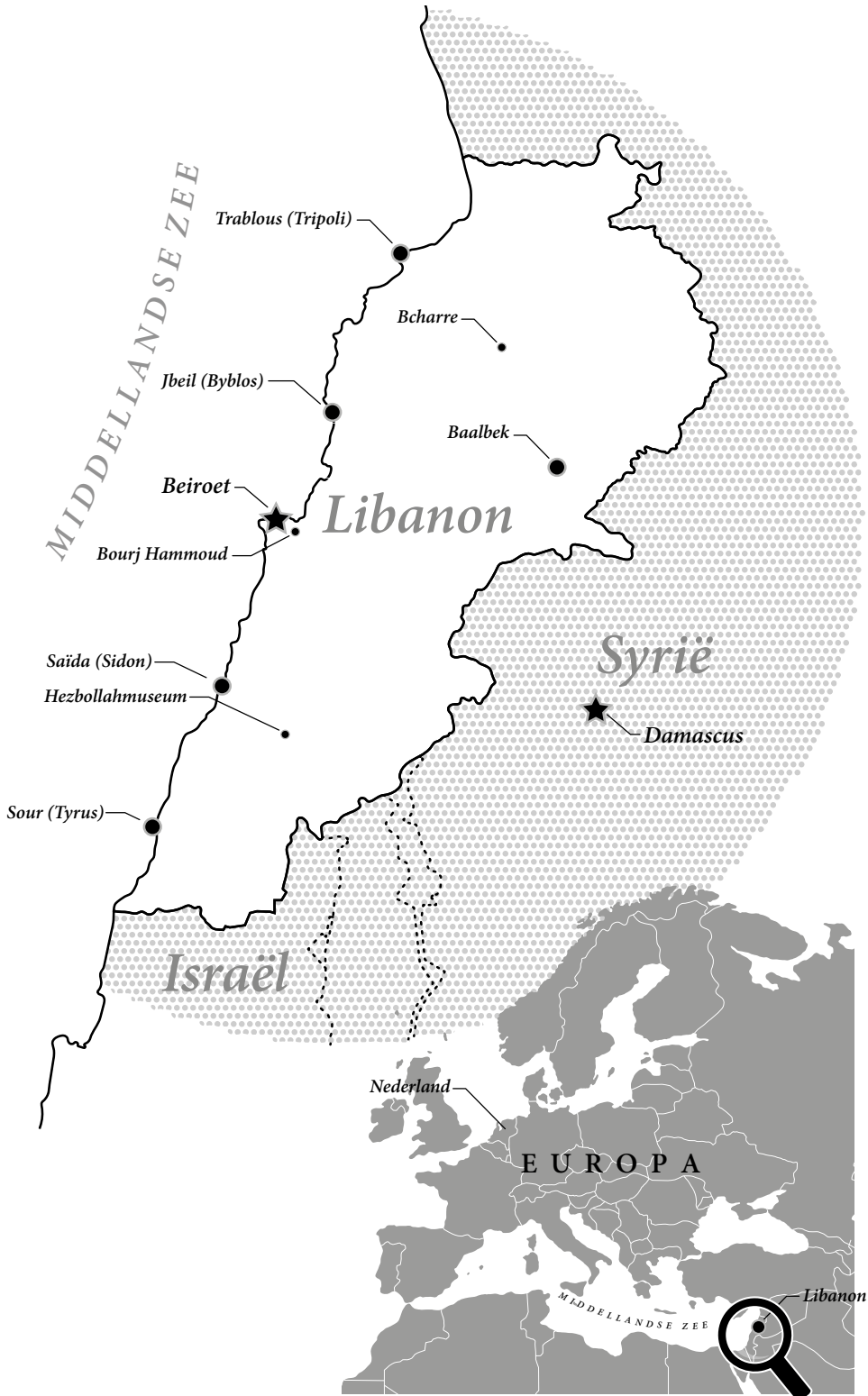
Khalil Gibran, *De Profeet*

Voor mijn reislustige oma Edith Giel-Van Hengel (1923-2014)
Voor mijn lieve ouders Irma en Hans

Dit boek is geactualiseerd in 2025. Eerste druk, september 2019
(Bewerkte en volledig geactualiseerde versie van 'Alle Dagen
Libanon, van tricky Tripoli tot bruisend Beiroet', 2016).
ISBN: 9789493171015

Auteur: ©Martijn van der Kooij
Eindredactie: Linda van Tilburg en Dirk van Harten
Uitgever: Donald Suidman, BigBusinessPublishers, Utrecht
www.bbpublishers.nl/libanon
Omslagontwerp: Vincent Schenk
Coverfoto: Ahmad Mouisaoui
Binnenwerk: Ontwerpstudio Patrick
Kaart Libanon: Vincent Schenk

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of veeelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm.

Inhoud

Inleiding – Libanon: met een been in Europa	6
In Beiroet!	16
Voor vrienden Samira	20
Beirut Souks	26
Tofik wedding	32
Sam uit Shatila	36
Het huis van Khalil Gibran	43
Magisch eten	48
Recycle Beirut	53
Hezbollah	58
Fotokatern	69
Jingle Jbeil	87
De dollemansrit	90
Tariq uit Sour	96
De verborgen synagoge	103
Op de vlucht	107
Trammelant in Trablous	111
Jesus funeral	117
Spionnen	123
Mag niet, gebeurt toch	129
Onraad voor Elie	135
Na de laatste oorlog	139
Mijn bijzondere plekken	146
Epiloog: zo gaat het met de mensen uit dit boek	163
Verantwoording & dankwoord	166
Over de auteur	167

Inleiding

Libanon: met een been in Europa

In dit boek ga ik op pad met *locals* en reis kriskras door Libanon. Ik maak kennis met homoactivist Elie, met Palestijn Sam, die geld probeert te verdienen met afval, met rijkeluiszoon Rabih en met de Druus Tofik, die gelooft in geesten en reïncarnatie. Ik word vastgehouden in ‘tricky Tripoli’ en ga naar het adembenemende Baalbek. Met een angstige taxichauffeur rijd ik naar het ‘Hezbollah Museum’ en samen met Elie en Milad, die tot de kleine groep protestanten in Libanon behoort, ga ik op zoek naar ‘de verborgen synagoge’. Ook bezoek in Beiroet tijdens het staakt-het-vuren met Israël in 2025, een reis waar ik best zenuwachtig voor was. In het laatste hoofdstuk lees je hoe ik dat heb ervaren.

Libanon veilig? Ik hoor het je denken. Iedereen kent de beelden van een aan flarden geschoten hoofdstad, van gewonden die na een bomaanslag worden weggedragen, van vluchtelingenkampen. Kortom, een boel ellende bij elkaar. En hoe vaak heb ik niet te horen gekregen: ‘Is het er niet verschrikkelijk gevaarlijk?’ Maar vergelijk de situatie in Libanon eens met die in de regio. Het Midden-Oosten is letterlijk een kruisvat. Syrië heeft een bloedige oorlog achter de rug die uiteindelijk leidde tot de val van dictator Assad in 2024. Gaza ligt in puin na de oorlog tussen Hamas en Israël. Op de Westbank rommelt het voortdurend. Irak is onstabiel. En zo kan ik nog wel even doorgaan.

In vreedetijd zou je Libanon daarom ironisch een oase van rust kunnen noemen. Bijna, want dat zou buiten het verkeer gerekend zijn – en dat is overal in bewoond gebied nadrukkelijk aanwezig. Getoeter, geschreeuw uit autoraampjes ('yalla, yalla', wat het beste te vertalen is met 'hup, hup'), voordringen, inhalen op onmogelijke plekken en zelfs parkeren in tunnels. Op de weg is het oorlog en de auto is de grootste moordenaar van het land. Bijna dagelijks hoor je in Libanon over ernstige verkeersongelukken. Zelf was ik helaas een keer getuige van een fataal motorongeluk. Een jonge motorrijder op het asfalt. Dood. Een verse plas bloed naast hem. Ik weet nog goed waar het was: net buiten Beiroet, op weg naar Beiteddine, waar het schitterende Ottomaanse paleis zich bevindt dat de president van Libanon ter beschikking staat. Ik zag de hele dag de dode motorrijder op straat liggen en als ik eraan denk, krijg ik het nog steeds koud.

Maar als je het verkeer even vergeet is Libanon inderdaad een oase. Een party-oase. Alles wat in vrijwel het hele Midden-Oosten niet kan, is mogelijk in de Libanese hoofdstad. En waar je in New York op maandag moeite moet doen om rond middernacht een leuke uitgaansplek te vinden (zelf meegemaakt), slaapt Beiroet echt nooit.

Je kunt er feesten tot je erbij neervalt. Befaamd zijn de *rooftop parties*, waar je de hele nacht los kunt gaan op technomuziek die tot kilometers ver te horen is. Zoals de naam al zegt: op het dak van een gebouw, begeleid door een lasershow waar de hele stad van kan meegenieten. Ik was op zo'n dansfeest met een voor de Arabische wereld bijzonder publiek: homo's. De overheid had, uiteraard, 'waarnemers' gestuurd om de publieke zeden te bewaken. Maar toen die om één uur 's nachts waren vertrokken – nachtwerk viel kennelijk niet onder hun cao – konden de zeden opeens worden opgerekt. Libanon is in veel opzichten het buitenbeentje van het Midden-Oosten. Nergens in de regio vind je zo'n variëteit aan geloven, volkeren en leefstijlen

als in Libanon. Naast drie grote wereldreligies (jodendom, christendom en islam) herbergt Libanon ook de Druzen, een bergvolk met een geheel eigen godsdienst. Bedoeïenen, Armeniers, Palestijnen en een miljoen Syriërs wonen er ook. Ongeveer een op de drie inwoners is er vluchteling, wat het hoogste percentage ter wereld is. Terwijl de militante, sjiiitische beweging Hezbollah het in bepaalde gebieden voor het zeggen heeft, hebben sommige wijken in Beiroet veel weg van Berlijn: *open minded*, vrij en jong. Een gay bar is er niet moeilijk te vinden.

Wie zijn de Druzen?

In de bergen ten oosten en zuiden van Beiroet woont deze minderheidsgroepering. De Druzen, ongeveer zes procent van de Libanese bevolking, zijn ook te vinden in de buurlanden Syrië en Israël. Algemeen bekend in Libanon is dat je Druzen niet kwaad moet maken. In dit boek kom ik daar in het hoofdstuk 'Tofik Wedding' op terug.

De religie van de Druzen is geheim, maar toch weten we er wel iets van: ze geloven in één God en in reïncarnatie. Een Druus wordt namelijk herboren als Druus. In Libanon worden de Druzen echter tot de islam gerekend. Dat is vreemd, omdat ze geen moslims zijn: ze vasten ook niet tijdens de Ramadanmaand, komen niet samen in moskeeën en van vrouwen wordt niet verwacht dat ze een hoofddoek dragen (de in de religie ingewijde Druzische vrouwen doen dat overigens wel).

Een van de belangrijkste leiders van de Druzen, Walid Jumblatt, wiens zoon Taymur nu het stokje overneemt, bezit een vrije geest. Hij is een groot voorstander van het vrijgeven

van cannabis en houdt enorm van dieren, in het bijzonder van honden (die de islam als haram, onrein, beschouwd). Zijn Twitteraccount is geestig en trekt veel bekijks.

Wie het Shoufgebergte intrekt, gemakkelijk te bereiken vanuit Beiroet, komt ongetwijfeld Druzen tegen. De mannen zijn herkenbaar aan hun wijde pofbroeken, dikke snor en wit mutsje op hun hoofd. De vrouwen dragen een witte hoofdoek die ook de kin bedekt. Alleen deze als Druzen herkenbare Libanezen behoren tot de kleine groep ingewijden (minder dan 10 procent). De rest, die alleen globaal iets van de eigen religie afweet, draagt moderne kleding. Door hun religie af te schermen voor de buitenwereld – én binnen eigen kring – wisten de Druzen zich door de eeuwen heen te handhaven. Een overlevingsstrategie die tot op de dag van vandaag werkt.

Wil je Druus worden? Pech, want dat kan niet. Zelfs vrouwen met een Druus is niet toegestaan.

Bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen, in mei 2016, deed de seculiere partij Al Madinati, vergelijkbaar met het Spaanse Podemos, voor het eerst een gooi naar de macht in hoofdstad Beiroet. Met 42 procent van de stemmen was dat bijna gelukt, maar een absolute meerderheid was vereist in het systeem van *the winner takes it all*. Kom daar maar eens om in Egypte, Irak, Syrië, Gaza of de Westelijke Jordaanoever. Wie daar de macht uitdaagt, moet zich voorbereiden op een lange gevangenisstraf.

In een van de ruime cirkel rond Libanon staat de diversiteit die juist altijd zo kenmerkend is geweest voor het Midden-Oosten enorm onder druk. Een exodus van christenen uit de regio is in volle gang. In een van de bakermatten van het christendom, Irak, dreigt deze religie zelfs helemaal te verdwijnen, zo waarschuwt bijvoorbeeld de paus met enige regelmaat. Ook in Syrië

daalt het aandeel christenen in de bevolking hard. In Egypte is zo'n zes procent van de bevolking Kopt, maar deze christenen hebben te maken met onderdrukking en discriminatie. Het lijkt een kwestie van tijd voor zij het land van de piramides verlaten. Ook andere groepen, zoals de Iraakse Yezidi's (met een geheel eigen godsdienst), worden bedreigd in hun voortbestaan.

Libanon is welbeschouwd het Midden-Oosten zoals het ooit was. Op een oppervlakte die een kwart van Nederland beslaat, leven verschillende geloven, volkeren en leefstijlen er samen.

Een op de drie Libanezen is christen. En in plaats van zware onderdrukking, heeft deze groep een flink aandeel in het landsbestuur (zelfs meer dan waar ze getalsmatig recht op heeft). Het is het enige land in het Midden-Oosten waar je alleen president kunt worden als je christen bent (en dan ook nog eens maroniet, een stroming binnen het christendom die onder het Vaticaan valt). Ook de directeur van de Centrale Bank en de hoogste generaal van het leger zijn in Libanon altijd christenen.

'Hiiii, kifak, ça va?' In andere Arabischtalige landen moeten ze enorm lachen om deze typisch Libanese begroeting, maar deze mix van Engels, Libanees-Arabisch en Frans zegt veel over het land. Het is een land dat zijn kortstondige periode onder Frans bestuur (van 1926 tot 1946) koestert. *'Bonjour!'* is nog steeds de meest gebruikte begroeting en het bemachtigen van een verse *baguette* of een *croque monsieur* is in een buurt met een beetje klasse geen enkel probleem.

Maar de Fransen hebben het verleden, de Amerikanen de toekomst. Amerikaanse universiteiten zijn populair onder de elite, net als de enorme *shopping malls* die werkelijk overal zijn verzezen, inclusief *food courts* die zijn aangevuld met Libanese ketens. Ook heeft Engels Frans inmiddels verdrongen als tweede taal. Toch blijf het leuk als je in een christelijke wijk van Beiroet studenten onderling in vlekkeloos Frans hoort discussiëren.

Of je ziet een verkeersbord dat in het Frans waarschuwt wordt voor overstekende kinderen (*Attendez, enfants*).

Veel Libanezen kijken liever naar Europa of de Verenigde Staten als lichtend voorbeeld dan naar het Midden-Oosten. Als een Libanees zegt dat hij Feniciër is (en dus geen Arabier) – en je zal ze de kost moeten geven die dat zeggen – dan is dat geen grapje. Terreurbeweging ISIS kreeg maar heel weinig voet aan de grond in Libanon (slechts 1 procent van de soennitische moslims zou sympathie hebben gehad voor de beweging, aldus het Institute of Near East Policy). Plastische chirurgie is in Libanon bijna even makkelijk verkrijgbaar als een brood bij de bakker. Het verklaart meteen waarom veel Libanese vrouwen eruit zien of ze rechtstreeks van de set van een Hollywoodfilm komen. Ook wordt in het hele Midden-Oosten nergens zo lekker gekookt als in Libanon, beweren de Libanezen (en daarin hebben ze gelijk). En met kerst verrijzen er overal kerstbomen, zelfs voor de grote moskee in het centrum van Beiroet, en staat zowat de hele hoofdstad in de file voor de kerstinkopen. De radio draait Arabische kerstmuziek. Tja, waar maak je dat mee in het Midden-Oosten?

Dit boek is een liefdesbetuiging aan een land dat je evengoed kunt haten. Haten om de corrupte politieke kaste, die alleen om zichzelf lijkt te geven. Om de soms schrikbarende armoede, waardoor hele jonge kinderen bedelen tussen de voorbijrijdende auto's in. Ook de stelselmatige discriminatie van Syriërs en Palestijnen is stuitend. En over de behandeling van de Afrikaanse vrouwen die in Libanon in de huishouding komen werken zijn zeer schrijnende verhalen te vertellen. De manier waarop met het milieu wordt omgegaan? Weerzinwekkend. Dieptepunt van dit alles was de explosie in de haven van Beiroet op 4 augustus 2020 van 2750 ton ammonium-nitraat. Het was een van de zwaarste niet-nucleaire ontploffingen in de geschiedenis van de mensheid. Zelfs in Cyprus, Griekenland en Turkije werd de verwoestende kracht ervan gevoeld. Meer dan 200 Libanezen

Over Hezbollah

De macht in Libanon wordt verdeeld tussen christenen, soennieten en sjiieten, maar die laatste groep is er sinds de onafhankelijkheid (1946) bekaaid vanaf gekomen. Broodkruimels kreeg deze armste groep. Dat veranderde toen Hezbollah, de ‘Partij van Allah’, in 1985 het nationale toneel beklom. De opkomst van de militie was een reactie op invallen door Israël eind jaren zeventig en begin jaren tachtig. In 1985 hield het buurland nog een strook in Zuid-Libanon bezet als ‘veiligheidszone’. Hezbollah had zichzelf ten doel gesteld zijn vijand daar te verjagen. Israël trok zich in 2000 terug, maar Hezbollah (en Libanon) stellen dat het land nog altijd een klein stukje Libanon bezet houdt (wat Israël weer ontkent). Er is dan ook nog altijd geen vrede getekend tussen beide landen. Wel is er in 2022, na lang onderhandelen, een verdrag getekend tussen beide landen over de maritieme grenzen. Internationaal gezien werd dit gezien als een belangrijke stap in de verbetering van de relatie tussen beide landen.

Maar Hezbollah bleek veel meer dan een militie. Het ontpopte zich ook als een beweging die ziekenhuizen, scholen en hulp aan armen opzette. Dit is een belangrijke reden waarom deze door Iran gesteunde partij veel aanhang kreeg onder arme sjiieten. De meeste aanhangers van Hezbollah wonen in het zuiden van Beiroet, vlakbij het vliegveld, in Tyre en in de Bekavallei (onder meer in de historische stad Baalbek).

In 2024 voerden Hezbollah en Israël oorlog, waarbij Hezbollah zware verliezen heeft geleden. Israël heeft – verspreid over het land – doelen van de beweging vernietigd. Ook is de hoogste leider, Hassan Nasrallah, gedood bij een gerichte aanval. De ‘Partij van God’ is verzwakt uit deze oorlog gekomen. De toekomst zal uitwijzen of Hezbollah een ongewapende partij wordt met slechts politieke doelen.

kwamen om het leven en circa 6000 mensen raakten gewond. De zwaarst getroffen wijken Mar Mikhael en Genmayze zijn inmiddels prachtig gerenoveerd, zo ontdekte ik tot mijn grote genoegen tijdens een wandeling door deze wijken in 2025 (zie ook de foto's in dit boek). Typierend is overigens wel dat niemand tot de verantwoording geroepen is voor deze ontploffing van ongekeende omvang.

Er is veel lelijks te vertellen over Libanon, maar daar gaat dit boek in essentie niet over. Ik beschrijf de mensen die ik heb ontmoet, het eten dat ik er mocht proeven en de geuren die ik heb geroken. Het is een verslag van een onalledaags land dat volgens de overlevering door de godin Europa is gebaard en dat veel meer op ons lijkt dan we denken.

Na heel vaak korte perioden in Libanon te hebben verbleven, ging ik er in maart 2017 wonen. Ik zegde mijn baan bij een Hilversumse omroep ervoor op. Mijn vriend Elie, met wie je in dit boek kennis maakt, stelde woonruimte ter beschikking in zijn appartement. Onnodig te zeggen dat dit geweldige avontuur, dat een jaar duurde, mijn kennis van Libanon enorm heeft verrijkt.

Bijzondere aandacht in dit boek is er voor de meest onderbelichte van de achttien officiële religies in Libanon: het jodendom. In Egypte, Irak, Jemen en Syrië is er geen joods leven meer, na aanwezigheid van duizenden jaren in die landen. In Libanon wonen meer dan tweeduizend Joden, volgens een schatting van Isaac Arazi, de in 2023 op 80-jarige leeftijd overleden voorzitter van de Libanese Joodse Gemeenschap. Een recent onderzoek van onderzoeksbureau Information International stelt zelfs dat er bijna vijfduizend Joods-Libanese staatsburgers zijn. Deze groep is echter vrijwel onzichtbaar en sommige Joden hebben zich als 'levensverzekering' bekeerd tot een ander geloof. Dat buurland Israël vijand nummer één is van de militante groep Hezbollah, is uiteraard een belangrijke reden voor het onder de radar blijven van Joodse

Libanezen, die bang zijn voor verrader te worden aangezien.

Officieel is geen enkele synagoge in Libanon in gebruik; dat zegt genoeg. Het was bij de gemeenteraadsverkiezingen van mei 2016 zelfs landelijk nieuws dat in Saïda, bij ons bekend als Sidon, vier Joden kwamen stemmen.

De situatie van de Joden is niet uniek. Er zijn ook spanningen tussen christenen en moslims, tussen Druzen onderling, tussen soennieten en sjiieten en ga zo maar door. En juist door het besef van naderend onheil, viert Libanon elke dag of het de laatste kan zijn. Libanon staat nooit stil: 24 uur per dag, zeven dagen per week is het een belevenis.

Feiten over Libanon

BEVOLKING

Libanezen: 5,8 miljoen

Palestijnen: 174.000*

Syriërs: 1 miljoen **

ECONOMIE***

Bruto Binnenlands Product (BBP): \$20,16 miljard per jaar

BBP per inwoner: \$3614,- per jaar

Percentage armen: 44%

Levensverwachting: 74 jaar

RELIGIE****

Sjiitische moslims: 31,6%

Soennitische moslims: 31,3%

Christenen: 30,6%

Druzen: 5,4%

Joden: 0,09%

OPPERVLAKTE

10.425 km²

HOOGSTE BERG

Qurnat as Sawda (3.088 m)

STAATSVORM

Parlementaire democratie, met belangrijke rollen voor de president (maroniet), premier (soenniet) en de voorzitter van het parlement (sjiiet).

MUNTEENHEID

Libanese Lira en op vrijwel alle plekken kan ook met Amerikaanse dollars worden betaald. Omdat dit soms weer wijzigd, is het goed dit te checken voorafgaand aan de reis.

** Censur gehouden in Libanon in 2017 door de Libanees-Palestijnse Dialoogcommissie.*

*** Volgens de VN is het aantal geregistreerde Syrische vluchtelingen in Liba In 2024 zijn veel Syriërs de oorlog in Libanon ontvlucht door naar hun thuisland terug te keren. Hoeveel precies en in welke aantallen ze weer terug zijn gekeerd na het ingaan van het staakt-het-vuren tussen Hezbollah en Israël, is onbekend. Het is echter aannemelijk dat het aantal Syrische vluchtelingen in Libanon daalt nu het regime van dictator Assad is verdreven. non in 2017 onder de 1 miljoen gedaald. Er wordt echter vanuit gegaan dat samen met het aantal ongeregistreerden hun aantal op meer dan 1 miljoen ligt.*

**** Bron: Wereldbank, 2022; 2024 (armoedecijfer)*

***** Onderzoek (2019) van bureau Information International. In een onderzoek van Pew Research Center (2022) wordt gesteld dat moslims 57,6% en christenen 43,4% van de bevolking uitmaken. Een recente officiële telling ontbreekt.*